

ván az apollói zártság mellett a dionysosi lazultságot is. Az így kinyílt úton Thomas Mann az utolsó lépést teszi meg. Az olasz ég, teljes szimbólumértékével, elveszti varázseréjét. «Gewiß, es ist klassisches Wetter, das Klima erblühender Menschheitskultur, die Sonne Homers, und so weiter. Aber nach einer Weile, ich kann mir nicht helfen, werde ich leicht dahin gebracht, es stumpfsinnig zu finden . . . die ungeheure Naivität und Ungebrochenheit des Lichtes . . . läßt tiefere, uneinfachere Bedürfnisse der nordischen Seele auf veröndende Weise unbefriedigt und flößt auf die Dauer etwas wie Verachtung ein.» Maga az olasz nyelv, a csodált, az irígylett dalamú, «ein Ärgernis für sich», hiszen az sp-t németes schp-nek ejtik s csak az irónia nevezheti «antik hősök jajsavá»-nak a tengeri ráktól megcsípött olasz gyerkőc eszeveszett kiabálását. A közellátó német naturalizmus lehántja az ősi minta minden irodalmi kéréget, hogy ne maradjon meg belőle más, mint a holt Cipollából a bűvészszínpadon: «össze-visszadobált ruhák és ferde csontok tömege».

Thomas Mann régibb művei közül főként kettő jelzi az e pontig vívő utat: a «Der Tod in Venedig» (1913) és a «Zauberberg» (1924). Az első még csak az egyszűlyt kereső északi intellektus küzdelme a déli ég alatt fel szabadult halálos démonokkal szemben; a «Zauberberg»-ben már az egész latin-görög humanizmus megfosztódik egyetemes jellegétől s csak mint más egyenjogú életformák társa harcol az ember birtokbavételeért. A «Mario und der Zauberer» pedig a politikum késével vágja el azokat a köteleket, melyek az önállósulni akaró német klasszicizmust kiindulópontjához rögzítették.

Kerecsényi Dezső.

✓ **Fábián Béla: Ezer ember asszony nélkül.** (Budapest, Athenaeum, 400 oldal.) Büntető-tábor Krasznaja-

Rjescskán, Kelet-Szibéria, kínai határ, három méter magas fakerítés, csukott kapu, őrtornyok, fegyveres strázsa, vidékek és szokások, állandó szökési tervek és hasztalan kalandok: ime, ilyen elemekből van összetéve ez az írás. Természetesen a bolsevizmusról sem felejtkezik meg, szerepel benne a cár is, Rasputin is, Lenin is, sőt a pirosbetűs címnek is eleget tesz: megvillan a betűk erdejében az aszszony fantómja is, a palotától a kunyhóig.

Azonban ez a könyv nemcsak hadifogoly-eseményeket akar regisztrálni, hanem ígér egyéb bensőbb célt is: éreztetni akarja azokat az örök érzéseket és halálos gyűlölségeket, melyek a fogolytábor zárt világában mutatkoznak. A fogolytáborban «minden érzés meghosszabbodik és a jelentőségében megnő, mert nincsen külvilág, mely az érzések erejét csökkenti».

Ennek az alap gondolatnak jegyét hordja homlokán Fábián Béla könyve.

Amint már az első lapokból kiviláglik, maga a szerző is hadifogoly volt, tehát a könyv tulajdonképpen hadifogoly napló. A szerző mégis a vázolt eseményeket valami kerek-szerű regényformába önti, persze ez a kerekesség nem a flaubert-i regény művészi befejezettsége, hanem az ügyes zsurnaliszta és regényolvasó kultúremler rutinja.

Fábián Béla ügyessége ezzel nincs kimerítve. Ügyes volt ő már a fogóságban is. Hamar feltalálja magát, midőn a taskent-i idillikus tájokról — ahol (csettintve jegyzi meg) nőkkel együtt meztelenül fürödtek a folyó vizében — a zord, állig begombolkozott Krasznaja-Rjescskára deportálják. De nem sokáig kellett itt szorongania egy-egy szobában ötvenedmagával szenvedő tisztársai között. Egy-kettőre lapot indít a táborban s irányítója lesz sok ezer és ezer megrekedt életnek. S ami szintén nem megvetendő: külön hatalmas szer-

kesztőségi szobát kap, amelyben ő, az egyszerű kadét, három társával kényelmesen eltanyáztat. Ebbe a szobába — amint a szerző maga dicsekszik vele — «engedély nélkül és kopogtatás nélkül nem volt szabad belépni másnak, mint a szerkesztőség tagjainak». Gondolhatni ezek után, hogy — ezt is a szerző mondja! — «a tábortan sokak elérhetetlen vágya volt a szerkesztőségi szoba».

Érdekes dokumentum ez a vaskos könyv s érdekes megfigyelni benne a lelkek kohézióját. Kit vesz Fábián Béla maga mellé társszerkesztőnek? Nem is egy, de két lapot szerkeszt. «Mindkét lapnak én voltam a szerkesztője és mellettem társszerkesztőként szerepelt *Natter-Nád Miksa*, a budapesti Alkotmány című napilapnak a munkatársa. Natter nagyon tehetséges, szorgalmas, kitűnő ember, aki a Fogoly Vasárnapban (ez volt az egyik lap!) Rökkant Katonák Éneke címen írt egy époszt, melyet mi harsogva tapsoltunk és örök remekműnek tartottunk. Benne zúgott a harc terepen reménytelenül megrokkant szegény emberek bánatos üvöltése».

Nem a mi hibánk, ha egy 400 oldalas munkával kapcsolatban ily terjedelmesen kitérünk személyi momentumokra. Ez a szóbanforgó mű alaptermészetéből következik. Fábián Béla helyesebben tette volna, ha személyét kissé jobban háttérbe szorítva, intenzívebb gondot fordított volna élményeinek pszichológiai elmélyítésére. Csupa felszín, könnyed modor, csevegések, hadifogoly-átlánosságok, amelyek már közhelyek: ez Fábián Béla könyve. Bazár.

Az az ú. n. *Ezer Asszony* és az ígért bensőbb cél csak ürügy, hogy alapszövegében pár oldalas mondanivalóját 400 oldalra nyujtsa. *Gulyás Pál.*

Nem lehet örülni. *Tamás Ernő* versei. (Budapest, «Pax», 1929.) Tíz esztendője találkozunk először e verses-

fűzet szerzőjének nevével. Nálunk akkoriban bontogatta szárnyát a «kollektív» ihletésű, prédikátori hangú, szabadverselő expresszionista líra, melynek stereotipizált gondolatköréből, formai monotonijából egyénibb vonásokkal kitűnni nem volt könnyű. Tamás Ernő hangjában már első jelentkezésekor megvolt az az egyéni íz, mely költészetét az irány falanszteri unalmából kiemelte. Hangos optimizmusában — a nem egyszer kissé keléktári szólamokon túl — egy őszinte bizodalmu, a maga morális tisztaságát érző s arra kényes fiatal léleknek szabad szárnyalását is meg lehetett érezni. Legjobb verseiben ez a lendület, akárhányszor a kifejezésben is eljuttatta arra az üdvös s a valódi lírában — mindhiába — elengedhetetlen határvonalra, ahol a legelvibb elszántságú kollektivisták költőben is azt éreztük és azt becsüljük, hogy: török-szakad azonosítani vágyván magát a «közösség»-gel és «emberiség»-gel, szerencsés pillanataiban már képes magát azonosítani *egy* emberrel is, azzal, kié a lírában minden érdeklődésünk: önmagával.

Ez a legújabb verseskönyve is önmagához viszi most közelebb. Lelkében is, ajkán is elevenek még a hit és etikai megigazulás igéi, de azt is érezni, hogy ezek most kemény küzdelemben, a kétellyel és kísértésekkel megvívott harcokban edződtek acélosakká. Lírája mintegy a szószéktől a gyónószékhez közeledett. Művészi fejlődését nyilván ebben az irányban várhatjuk, a *Testvér, a béke köszönt, a Nem lehet örülni, meg a Halhatatlan tagadás*: megannyi komoly ígéret, hogy Tamás Ernő szava messzebb és mélyebbre hatol a korábbi lírájában főlösen sokat használt hangerősítő nélkül.

Ezekben a kiemelkedőbb darabjaiban a benső forma művészi épsége felé is biztos haladást mutat: mondhatni partra vergődik a szabadvers parttalanságából vagy éppen hinárosából-